совриндори Улбосин Ўринбоеваларнинг меҳнатларига қизиқиб, ёшларимиз мен ҳам шулар каби келажакда машҳур бахши бўламан деб, ўзининг маъанваий маданиятини бойитишига таъсир қилиши шубҳасиз.

Шунинг билан бирга ўсиб келаётган ёш авлодни миллий мусиқа маданиятимиз, хусусан, таъкидлаб ўтилган фольклор ҳамда мумтоз санъати билан ҳар томонлама ва пухта таништириб бориш, шу орқали уларда миллий ғоя, миллий нафосат, миллий маданиятни қарор топтиришда муҳим аҳамият касб этиши шубҳасиз. Халқ қўшиқлари, мумтоз асарлари фақатгина эстетик завқ олиш манбаи бўлиб қолмай, ўзига ҳос қудратли таълим-тарбия воситаси ҳамдир. Шунга кўра, ўсиб келаётган ёш авлод маънавиятига аждодларимизнинг асрлар давомида мисқоллаб орттирилган, даврлар синовидан муваффақиятли ўтиб келаётган мусиқий бойликларни сингдириб бориш орқали уларда замонавий мусиқага онгли муносабатни шакллантириш ҳақиқий мусиқа маданиятини қарор топтириш мумкин. Зотан, халқ мусиқасини ҳис этмасдан замонавий мусиқани идрок этиш мумкин эмаслигини тўғри англаш ва шунга кўра иш тутиш, мусиқа таълими ва тарбияси билан шуғулланувчи педагог-мураббийлар ва соҳа мутахассисларининг энг муқаддас бурчидир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 августдаги «Ёшларни маънавий-ахлоқий ва жисмоний баркамол этиб тарбиялаш, уларга таълим-тарбия бериш тизимини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-3907-сон қарори.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 17-ноябрдаги “Ўзбек миллий мақом санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3391 сонли қарори;

3. Моянов Ықласбай «Музыка сырлы дүнья», «ЕРКИН ҚАРАҚАЛПАҚСТАН» газетасы 2022-жыл 27-октябрь №129 (20839).

4. Нуржанов. П. «Бақсышылық мектебиниң белгили ўәкили», «ЕРКИН ҚАРАҚАЛПАҚСТАН» газетасы 2006-жыл 5-декабрь №146.

РЕЗЮМЕ. Мақолада мустақиллик йилларида қорақалпоғистонда бахшичилик санъатининг ривожланиши, оммавий тус олган жуда қўркам, гўзал товушли мусиқий асбобларнинг бири – дутор ва бахшичилик санъати, миллий қадриятларни такомиллаштириш йўллари ҳақида маълумотлар берилган.

РЕЗЮМЕ. В статье даны сведения об истории музыкальных инструментов каракалпакского народа, о широко распространенном среди народа, очень красивом, имеющим звонкие звучание инструменте - дутаре, путях развития искусства бахши, обогащении национальных ценностей.

SUMMARY. The development of BARD ART in Karakalpakistan and its spiritual and educational effect on young learners. The article deals with the information about musical instruments of Karakalpak people. It informs about one of the most beautiful instruments which have irresistible sound – a lute. And provides suggestions for developing factors of national traditions.

SANLÍ TEXNOLOGIYALAR ÁSIRINDE MUZÍKA TÁLIMINIŃ ORNÍ

Muratbaev Alisher – *magistr*
Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı magistrantı

Tayanch so‘zlar: texnologiya, kommunikatsiya, musiqa, emotsional intellekt, Koday metodi, 4K ko‘nikmalar, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik.

Ключевые слова: технология, коммуникация, музыка, эмоциональный интеллект, метод Кодай, навыки 4K, критическое мышление, креативность.

Keywords: technology, communication, music, emotional intelligence, Koday method, 4K skills, critical thinking, creativity.

XXI ásirde sanlı texnologiyalar tek ǵana baylanıs hám miynetke emes, al adamlardıń bilim alıwına, oylawına hám dúnya menen qarım-qatnas jasawına da tereń tásir etti. Sanlı ortalıq tek ǵana maǵlıwmat alıwdı emes, al onı sintezlew, jaratıw hám jańa jaǵdaylarǵa beyimlesiw qábiletin talap etedi. Bul qábiletler emocional intelekt, dóretiwshilik hám sın pikir júrgiziw arqalı rawajlanadı.Industrial jámiyettiń sanlı jámiyetke aylanıwı bilimlendiriwdiń maqsetlerin qayta kórip

shıǵıwǵa iytermeledi, mekteplerdiń oqıwshılardı tek ǵana jumısqa emes, al pútkil ómir dawamında ózgermeli jaǵdaylarǵa beyimlesiwge tayarlawın talap etti. Bunday sharayatta emocional intellekt, dóretiwshilik hám sın pikir texnikalıq bilimler menen birge bahalı bolıp qaldı. Dástúriy akademiyalıq áhmiyetler ózgerip atırǵan bir waqıtta, muzıka tálimi tek gána ájayıp kewilashar iskerlik sıpatında emes, al jedel pát penen ózgerip atırǵan dunyada, quramalılıq hám belgisizlikke tik turıw ushın zárúr bolǵan ishki múmkinshiliklerdi rawajlandırıw quralı sıpatında kórinbekte.

Burın tek estetikalıq yamasa kewil kóteriw iskerligi dep qaralǵan muzıka, házirgi waqıtta sanlı dáwirdiń talapların emocional intellekt, mádeniy sezgirlik hám ruwxıy tárepten bekkem, hár tárepleme rawajlanǵan insanlardı qáliplestiriwde áhmiyetli qural sıpatındaǵı potencialın kórsetpekte [1].

XX ásir dawamında balanı aqılıy, ruwxıy hám jámiyetlik jaqtan tolıq rawajlandırıw mútájliklerin qanaatlandırıw maqsetinde muzıkalıq tálim beriwdiń bir neshe tásirli usıl hám metodları júzege keldi. Qosıq aytıw hám xalıq dástúrlerine tiykarlanǵan Koday metodı ishki esitiwdi hám muzıkalıq sawatlılıqtı rawajlandıradı [2]. Sóylew, qıymıl-háreket hám improvizaciyaǵa tiykarlanǵan Orf Shulverk metodı oqıwda tábiyiy, oyın túrindegi dóretiwshilikti xoshametleydi [3]. Dalkroz evritmikası muzıkanı dene menen qıymıl-háreket arqalı baylanıstırıp, ritm sezimin hám koordinaciyanı jetildiredi [4]. Suzukidiń talantlardı tárbiyalaw filosofiyası dáslepki saz ásbapların úyreniw barısında qaytalaw, qolaylı ortalıq jaratıw hám emocional qollap-quwatlawǵa úlken dıqqat awdaradı [5]. Bul usıllar onlaǵan jıllar aldın islep shıǵılǵan bolsa da, házirgi kúnde de áhmiyetli bolıp, sanlı dáwirdiń jámiyetlik-emocional hám dóretiwshilik talaplarına sáykes keletuǵın máńgilik principlerdi usınadı.

Dúnyanıń kóp bólimlerinde muzıka bilimlendiriwi sanlı jámiyet sharayatlarına iykemlesiwdi baslandı. Mektep hám muzikalıq tálim beriwshi mekemeler muzıka baǵdarlamalarına multimedia quralların, onlayn birge islesiwge arnalǵan platformalardı hám interaktiv oqıw qosımshaların engizbekte. Mısalı, virtual xorlar, ritm oyınları, jasalma intellekt járdeminde kompoziciya dúziw quralları hám sanlı nota jazıw baǵdarlamaları oqıwdı qızıqlı hám jeke talaplardı esapqa alǵan halda shólkemlestiriw ushın keń qollanılmaqta [6].

Qurallardan tısqarı, muzıka úyreniwdiń dúzilisi de ózgeriske ushıramaqta. Kóplegen klass bólmeleri oqıtıwshıǵa tiykarlanǵan tálimnen kóbirek qatnasıwshı hám oqıwshıǵa baǵdarlanǵan usıllardı qollanıwǵa ótpekte. Bunnan tısqarı, jalǵızlıq hám ekran sharshawı kúsheyip baratırǵan dáwirde muzıka táliminiń jámiyetlik hám emotsionallıq paydaları barǵan sayın kóbirek tán alınbaqta. Izertlewler kórsetkenindey, ásirese topar bolıp muzıka dóretiw psixikalıq den sawlıqtı, empatiya sezimin hám ózin-ózi túsiniwdi qollap-quwatlaydı, kóbinese bólsheklengen bolıp kórinetugın sanlı turmıs tárizinde teńsalmaqlılıqtı usınadı. Bul tendentsiyalar tómendegi pikirdi aydınlastıradı: muzıka tálimi sanlı dáwirde joǵalıp ketpey atır - ol házirgi oqıwshılardıń psixologiyalıq hám jámiyetlik qájetliklerin qanaatlandırıw ushın dástúr menen jańalıqtı biriktirip, jańa formalarda qayta payda bolmaqta.

Muzıka tálimi, aqılǵa muwapıq qayta oylanǵanda, XXI ásirde talap etiletuǵın kónlikpeler menen tıǵız baylanıslı bolıp esaplanadi. Atap aytqanda, "4K kónlikpeler" - sın pikirlew, dóretiwshilik, kommunikaciya hám birge islesiw - keleshekke tayar bilim alıwdıń tiykarı bolıp xızmet etedi. Kóplegen oqıw pánlerinen parıqlı túrde, muzıka bul kompetenciyalardı tábiyiy túrde ámeliyatqa engizedi. Oqıwshılar úlgiler hám dúzilislerdi talqılaydı (sın pikirlew), shıǵarma dóretedi hám improvizaciya qıladı (dóretiwshilik), atqaradı hám sezimlerdi bildiredi (kommunikaciya), ansambl yamasa topar bolıp islesedı (birge islesiw). Bul muzıka tálimin tek kórkem qádiriyat pánine ǵana emes, al házirgi dúnya ushın tereńnen ózekli bilim beriw quralına aylandıradı. [7]

Sonıń menen birge, muzıka bilimlendiriwi kóplegen sanlı tájiriybeler bere almaytuǵın nárselerdi usınadı: real tájiriybeler, adamlar arasındaǵı baylanıstı hám emocionallıq rawajlanıw. Úzliksiz ekran menen qatnasıw hám algoritmlerge tiykarlanǵan maǵlıwmatlar dúnyasında muzıka ástenlesiw, oylanıw hám seziw ushın orın jaratıp beredi. Muzıka dóretiwshiliginiń estetikalıq hám jámiyetlik tárepten ózgeshelikleri kewil bóliwdi rawajlandırıwı hám ortaq adamgershilik sezimin payda etiwi múmkin - bul qásiyet kúnnen-kúnge azayıp baratır, biraq olardıń áhmiyeti artıp atır.

Sanlı texnologiyalar ásirinde bilim beriw jańa usıl hám kóz qaraslardı úyreniw hám qabıl etiwdi talap etedi. Muzıka adamzattıń eń insanıy kórinisleriniń biri sıpatında tek ǵana kórkem óner sheberligin emes, al úzliksiz ózgerip atırǵan dúnyada zárúr bolǵan emocionallıq hám kognitiv qábiletlerin de qáliplestiriw kúshine iye. Muzıkalıq tálimniń tereń áhmiyeti tek bolajaq muzıkantlardı tayarlawda emes, al átiraptaǵı dúnyanı tıńlay alatuǵın, seze alatuǵın hám oǵan juwap bere alatuǵın sezgir, maslasıwshı hám oyshıl adamlardı tárbiyalawda kórinedi.

Bul múmkinshilikti júzege asırıw ushın mekteplerdiń muzıkanı qosımsha emes, al tolıq rawajlanıwdıń tiykarǵı bólegi dep qabıl etiwi kerek. Zamanagóy texnologiyalar muzıkalıq tájiriybenıń mazmunın basıp qalmay, onı keńeytiwge – qol jetimlilikti arttırıwǵa, izleniwge jol ashıp beriwge hám hár túrli oqıwshılardı qollap-quwatlawǵa xızmet etiwi tiyis. Házirgi muzıka bilimlendiriwiniń kúshli tárepi máńgilik usıllardı innovaciyalıq qurallar menen biriktirip, óz ruwxın saqlap, forma jaǵınan rawajlanıp barıwında.

Keleshekte pedagoglardiń wazıypası tek ǵana muzıkanı úyretiw emes, al oqıwshılardı óz ishki dúnyası hám keń mádeniyat penen baylanıstıratuǵın mazmunlı tájiriybelerdi júzege asırıwdan ibarat boladı. Algoritmler kóbinese qálewlerdi boljaytuǵın hám dóretiwshilik avtomatlasiw qáwipi bar dáwirde, muzıka bilimlendiriwi oqıwshılarǵa ózligin, dawısın hám erkin qayta ashıw imkaniyatın beredi. Mektep hám muzika bilimlendiriw orayları bul keńislikti qorǵaw hám rawajlandırıw juwapkershiligin alıwı shárt - tek jańa qurallardı qollanıw arqalı ǵana emes, al tereń tınlaw, tilekleslik hám birgelikte dóretiwti qádirleytuǵın kóz-qarastı qáliplestiriw arqalı da. Bul ápiwayı pedagogikalıq tańlaw emes; bul barǵan sayın virtuallasıp baratırǵan dúnyada bizdi adam qılatuǵın nárseni saqlap qalıwǵa bolǵan mádeniy minnetleme bolıp esaplanadı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Estelle R. Jorgensen. Transforming Music Education. Indiana University Press. Bloomington. 2003. p. 23
2. Zoltan Koday. Selected Writings of Zoltan Koday. Boosey & Hawkes. London . 1974. p. 120
3. Carl Orff & Gunild Keetman. *Elementaria: First Acquaintance with Orff-Schulwerk*. Schott Music. Mainz. 1978. p. 65
4. Émile Jaques-Dalcroze. *Rhythm, Music and Education*. Dalcroze Society. London. 1921. p. 89).
5. Shinichi Suzuki. *Nurtured by Love*. Summy-Birchard. Princeton. 1983. p. 54
6. Lucy Greent. Music, Informal Learning and the School. Ashgate Publishing. Aldershot. 2008. p. 92
7. Andreas Schleicher. *World Class: How to Build a 21st-Century School System*. OECD Publishing. Paris. 2018. p. 74.

REZYUME. Maqola bugungi kunning tez o‘zgaruvchan raqamli dunyosida musiqa ta’limining o‘rnini tadqiq etadi. Unda musiqa o‘quvchilarga ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, muloqot va hamkorlik kabi XXI asrning muhim ko‘nikmalarini rivojlantirishda qanday yordam berishi ko‘rsatilgan. Shu bilan birga, maqolada musiqaning hissiy o‘sish va madaniy tushunishni qo‘llab-quvvatlashdagi ahamiyati ta’kidlanadi. Raqamli vositalar musiqa ta’limining bir qismiga aylanayotgan bo‘lsa-da, musiqa ta’limining yuragi chuqur insoniy bo‘lib qolmoqda - u aloqa, ifoda va ma’no taklif etadi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается роль музыкального образования в современном быстро меняющемся цифровом мире. Показано, как музыка может помочь учащимся развить ключевые навыки XXI века, такие как творчество, критическое мышление, коммуникацию и сотрудничество. Одновременно подчеркивается, как музыка способствует эмоциональному росту и культурному взаимопониманию. Хотя цифровые инструменты становятся частью музыкального обучения, суть музыкального образования остается глубоко человечной - предлагая связь, самовыражение и смысл.

SUMMARY. The article explores the place of music education in today’s fast-changing digital world. It shows how music can help students develop key 21st-century skills like creativity, critical thinking, communication, and collaboration. At the same time, it highlights how music supports emotional growth and cultural understanding. While digital tools are becoming part of music learning, the heart of music education remains deeply human — offering connection, expression, and meaning.